

Ruoka-avun tilannekatsaus nro. 5

Ruoka-apu.fi

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	1
Tilannekatsauksen kokoamiseen osallistuneet organisaatiot ja yhteisöt.....	2
2 Tilannekatsauksen laatiminen ja aineiston kuvaus.....	5
2.1 Vastaajat organisaatiotyyppin ja toiminta-alueen mukaan.....	5
2.2 Ruoka-aputoiminnan kuvaus	6
2.3 Ruoka-avun seuranta	7
3 Ruoka-avun asiakasmäärien kehitys	7
3.1 Asiakasmäärän kehitys.....	7
3.2 Asiakasmäärän kehitykseen liittyvät huomiot	8
4 Hävikki- ja ylijäämäruuan saatavuus.....	10
4.1 Muutos hävikki- ja ylijäämäruuan saatavuudessa	10
4.2 Hävikki- ja ylijäämäruuan saatavuuteen liittyvät huomiot	11
5 Ruoka-avun henkilöressurit.....	12
6 Yhteistyö ruoka-aputoiminnassa	13
7 Ajankohtaiset huomiot	14
8 Yhteenveto	18
Lähteet	18

1 Johdanto

Ruoka-avun tilannekatsauksia on laadittu vuodesta 2020 alkaen. Tilannekatsausten tavoitteena on koota tietoa suomalaisen ruoka-aputoiminnan tilanteesta ja siinä tapahtuneista muutoksista. Tässä tilannekatsauksessa tarkastellaan vuonna 2023 ruoka-apukentällä tapahtunutta kehitystä sekä nostetaan esiin ajankohtaisia huomioita keväältä 2024. Ruoka-apu.fi:n tilannekatsaus on tällä hetkellä ainoa valtakunnallinen ruoka-avun tilannetta yli organisaatorajojen kartoittava selvitys.

Kysely lähetettiin 1032 rekisteröityneelle Ruoka-apu.fi -käyttäjälle huhtikuussa 2024. Tilannekatsaukseen vastasi 299 eri ruoka-aputoimijaa ympäri Suomea. Vastausprosentti oli 29. Vastajat edustivat järjestöjä, seurakuntia, hävikkiterminaaleja, ruoka-avun verkostoja ja kuntia. Tilannekatsaukseen osallistui sekä vapaaehtoisia että palkattuja työntekijöitä.

Suomessa on arvioitu olevan noin 1000 ruoka-apua järjestävää tahoa, joten kyselyn vastaukset kattavat lähes 30 prosenttia kaikista Suomen ruoka-aputoimijoista. Tilannekatsaus on kuitenkin näyte, eikä siihen ole osallistunut kaikki Suomessa ruoka-aputoimintaa toteuttavat tahot. Näin ollen vastauksia ei voi sellaisenaan yleistää koskemaan koko Suomen ruoka-aputoimintaa.

Toisin kuin aiempina vuosina, tämän vuoden kyselyssä pyysimme vastaajia arvioimaan vuoden aikana tapahtunutta kehitystä. Aiemmissa kyselyissä on pyydetty vertaamaan joko maaliskuuhun tilannetta tammi-helmikuuhun tai maaliskuun tilannetta edellisvuoden syyskuuhun. Sen takia tämän kyselyn tulokset eivät ole suoraan vertailukelpoisia aiempien tilannekatsausten kanssa. Tulevaisuudessa toivomme, että saamme entistä vertailukelpoisempaa tietoa ruoka-avusta.

Tilannekatsauksen aluksi esittelemme tilannekatsauksen toteutusta ja aineistoa sekä kokoamiseen osallistuneet organisaatiot ja yhteisöt. Sen jälkeen kuvaamme ruoka-aputoimintaa ja sen seuranta. Tämän jälkeen käymme läpi asiakasmäärien ja jaettavan ruoan kehitystä vuonna 2023. Luvussa 5 kerromme tarkemmin ruoka-avun henkilöresursseista ja luvussa 6 tarkastelemme yhteistyötä ruoka-apukentällä. Lopuksi käsittelemme ajankohtaisia huomioita ruoka-avun kentältä, jotka liittyvät pääsääntöisesti vuoteen 2024. Tilannekatsauksen lopussa on yhteenveto.

Tilannekatsauksen on koonnut Ruoka-apu.fi.

Ruoka-apu.fi on valtakunnallinen ruoka-apua etsivien ja sitä järjestävien verkkopalvelu. Palvelusta ruoka-apua etsivä löytää ruoka-apatapauksia ja ruoka-apua järjestävä saa tietoa ja tukea toimintaansa. Ruoka-apu.fi tukee toimijoiden välistä yhteistyötä ja toiminnan kehittämistä sekä ruoka-avun tiedolla johtamista. Toimintaa hallinnoi Kirkkopalvelut ry ja rahoittaa STEA.

Tilannekatsauksen kokoamiseen osallistuneet organisaatiot ja yhteisöt

Järjestöt, yhdistykset ja säätiöt

ADRA Finland
Arkinen ry
Café Agape
Dagcentret Hyddan r.f
Elämän avuksi ry
Elämän Eliksiiri ry
Etelä-Karjalan työ- ja asukastupayhdistys ry
Eväitä Elämään ry
FRK Dragsfjärd avdelning
FRK Korpo avdelning
Hakunilan kyläyhteisö ry
Haminan ruoka-apu ry
Hyvä apu ry
Hyvä Arki ry
Hämeen mokia ry
Ilomantsin 4H-yhdistys ry
Imatran Helluntaiseurakunta
International Youth Cooperation Suomi ry
Ivalon seudun työttömät ry
Joensuun Arjesta-Selviytyjät ry
Joensuun Siniristi ry
Joosua Missio ry
Jyväskylän Katulähetys ry
Järvipohjanmaan Risteyspaikka ry
Kajaanin työvoimayhdistys ry
Kankaanpään aikuiskoulutussäätiö sr, Valtti
työpaja
Kankaanpään Toimitupa ry
Kokkokanpäiväkeskus ry
Korson ruokapalvelu ry
Kouvolan Kipinä Ry
Kumppanuuskeskus Luotsi ry
Kunnon Elämä ry ja Jokelan Hävikistä hyväkkiä
-lahjoitusruoka-aputiimi
Kuopion ruoka-apu ry
Kylmäoja-Ilola asukasyhdistys/Lasten kerho
Lappeenrannan Seudun Työnhakijat ry
Leipätiimi ry
Leivänmurtajat ry
Life and Light ry
Loimaan Seudun Työttömät ry
Lähimmäisenparhaaksi oy
Lähimmäisenrakkaus ry
Manna-Apu ry
Meri-Vuosaaren Työttömät Ry
Mielenterveys seura
Mieli Rovaniemen Seudun Mielenterveys ry

Mikkelin työttömät ry
Myllypuron elintarvikeapu ry
Nilsiä Helluntaiseurakunta-Nilsiä Ruoka-apu
Oulun Rajakyläyhdistys ry.
Pidähuolta Avustukset ry
Päiväkeskus Pysäkki ry
Raahen Vapaaehtoiset ry
Raisio Naantali Fountain House yhdistys ry
Rakkauden Valloittamat ry
Rauhan majakka ry
Rauman Seudun Työnhakijat ry
Ruach Finland ry
Saarijärven työttömät ry.
Samaria rf
Satakunnan Elämän Leipä Sinulle ry
Setlementti Pori ry
Siilinjärven virkistys ry
Sinunseurakuntayhdistys ry
Soinin ruoka-apu ry
Someron seurakunnan diakoniatyön kannatus-
yhdistys ry
Somfin yhteisö ry
Soppari ry, Karkkila
Soroppi ry.
SPR Borgå-Porvoon osasto
SPR Hankasalmen osasto
SPR Heinolan osasto
SPR Hirvensalmen osasto
SPR Iisalmen osasto
SPR Iitin osasto
SPR Ilomantsin osasto
SPR Jyväskylän osaston Kotoutumisen tueksi -
ryhmä
SPR Kaakkois-Suomen piiri
SPR Karhulan osasto
SPR Kontiolahden osasto
SPR Kurikan osasto
SPR Kuusamon osasto
SPR Lapin piiri
SPR Länsi-Teiskon osasto
SPR Pellon osasto
SPR Petäjäveden osasto
SPR Pirkkalan osasto
SPR Porin osasto
SPR Posion osasto
SPR Puolangan osasto
SPR Rantasalmen osasto
SPR Rääkkylän osasto
SPR Sallan osasto

SPR Siilinjärven osasto
SPR Sonkajärven osasto
SPR Sysmän osasto
SPR Tampereen osasto
SPR Varsinais-Suomen piiri
SPR Vimpelin osasto
SPR Virtain osasto
Suomen Betel Kodit -yhdistys
Suomen Caritas ry
Suomen Pelastusarmeijan säätiö / Helsingin
sosiaalipalvelukeskus
Suomen Punainen Risti
Toivon Keskus ry
Toivontähti ry.
Tukikohta Diakonia ry
Turun Kylätalo ry
Turun Seudun TST ry
Työpajayhdistys TEKO ry
UCKG Apukeskus Suomi Ry
Ukrainalaisten yhdistys Suomessa ry
Vaasan ruoka-apu ry - Vasa Mathjälp rf
Vantaan Apuraide ry
Vantaan Järjestörinki ry
Vantaan kuuloyhdistys
Vantaan NMKY ry
Vantaan Työnhakijat ry
Varissuon Työ ja Toiminta VT ry
ViaDia Heinola ry
ViaDia Härmänmaa ry
ViaDia Itä-Päijänne ry
ViaDia Karttula-Tervo ry
ViaDia Kitee ry
ViaDia Lahti ry
ViaDia Länsi-Uusimaa ry
ViaDia Pieksämäki ry
ViaDia Pirkanmaa ry
ViaDia Saarijärvi ry
ViaDia Savonlinna ry
ViaDia Seinäjoki ry
ViaDia Suolahti ry
ViaDia Uusikaupunki ry
Viadia Viitasaari ry
Vihreä Keidas ry
Virvatuli ry
Yksinäiset yhteen ry
Ystävöntupa ry
YWAM Oulu
Ääneseudun Ilona ry.

Evangelisluterilaiset seurakunnat

Elimäen seurakunta
Espoonlahden seurakunta
Haminan seurakunta
Hattulan seurakunta
Hausjärven seurakunta
Heinolan seurakunta
Helsingin seurakuntayhtymä
Helsinginseurakuntayhtymä/ W&F Snellu Cafe
Hirvensalmen seurakunta
Kannelmäen seurakunta
Kannuksen seurakunta
Kronoby församling
Kurikan seurakunta
Kyrksläatts svenska församling
Lahden seurakuntayhtymä
Länsi-Porin seurakunta
Nakkilan seurakunta
Nilakan seurakunta /Ylä-Savon seurakuntayh-
tymä
Oulun ev. lut. seurakunnat
Parikkalan seurakunta
Perhon seurakunta
Pihtiputaan seurakunta
Pitäjänmäen seurakunta
Punkalaitumen seurakunta
Pyhäselän seurakunta
Seurakuntayhtymä Pohjanmaalla
Sonkajärven seurakunta
Suonenjoen seurakunta
Sääksmäen seurakunta
Tammelan seurakunta
Tampereen Eteläinen seurakunta
Toivakan seurakunta
Tuiran seurakunta
Tuusulan seurakunta
Utajärven seurakunta
Uudenkaupungin seurakunta
Viitasaaren seurakunta
Väståbolands svenska församling

Muut seurakunnat

Adventtikirkko
Alajärven vapaaseurakunta
Alavuden helluntaiseurakunta
Euran helluntaiseurakunta
Heinolan helluntaiseurakunta
Helsingin ortodoksinen seurakunta
Helsingin Saalem-seurakunta

Hollolan helluntaiseurakunta
Huittisten vapaaseurakunta
Hyvinkään vapaaseurakunta
Hämeenlinnan helluntaiseurakunta
lin helluntailähetys ry
Ilmajoen helluntaiseurakunta
Ilomantsin vapaaseurakunta
Järvenpään vapaaseurakunta
Kalajoen vapaaseurakunta
Kauhajoen adventtiseurakunta
Keiteleell helluntaiseurakunta
Keuruun vapaaseurakunta
Kouvolan vapaaseurakunta
Kristillinen seurakunta Uusipesula
Lahden adventtiseurakunta
Lammin Siion-lähetys ry/ Lammin helluntaiseu-
rakunta
Lapinlahden helluntaiseurakunta
Lappeenrannan helluntaiseurakunta
Lapuan helluntaiseurakunta
Lieksan helluntaiseurakunta
Liperin ja Joensuun adventtiseurakunta
Missionskyrkan (Brödkyrkan) i Ekenäs
Myyrmäen helluntaiseurakunta
Mäntän helluntaiseurakunta
Nokian helluntaiseurakunta ry.
Oulun adventtiseurakunta
Rautavaaran helluntaiseurakunta
Station-seurakunta
Toivon Keskus
Turun helluntaiseurakunta

Ulvilan vapaaseurakunta
Vesannon helluntaiseurakunta
ViaDia Hämeenlinna ry / Hämeenlinnan vapaa-
seurakunta
ViaDia Härmänmaa / Lapuan vapaaseurakunta
Wanha Holvi Veteli
Ähtärin helluntaiseurakunta

Verkostot

Ruoka-avun koordinaation kehittämishanke
2024–2026, SPR

Keskusjärjestöt

Työttömien Keskusjärjestö ry
Suomen Punainen Risti

Hävikkiterminaalit

Vantaan kaupunki, Yhteinen pöytä
Operaatio Ruokakassi ry
Jyväskylän Suvanto ry/ Ruoka-apu Lyydia
Tampereen ev.lut.seurakuntayhtymä Ruoka-
pankki
Stadin safka

Kuntatoimijat

Keski-Uudenmaan kuntien ruoka-apuhanke

Vastaajista 41 ei halunnut organisaationsa nimeä mainittavan raportissa. Listasta on myös poistettu 20 epäselvästi tai epätarkasti nimettyä organisaatioita (esim. jonkun organisaation osasto tai seurakunta ilman paikkakuntamainintaa). Jaottelu ryhmiin tehty perustuen vastaajien itse valitsemiin organisaatiokategorioihin.

2 Tilannekatsauksen laatiminen ja aineiston kuvaus

Ruoka-avun tilannekatsaus on koottu Ruoka-apu.fi -verkkopalveluun rekisteröityneille ruoka-aputoimijoille lähetetyn sähköisen kyselyn vastauksista. Kysely lähetettiin 1032 Ruoka-apu.fi -käyttäjälle. Vastauksia kerättiin huhtikuun aikana ajanjaksolla 1.4–30.4.2024.

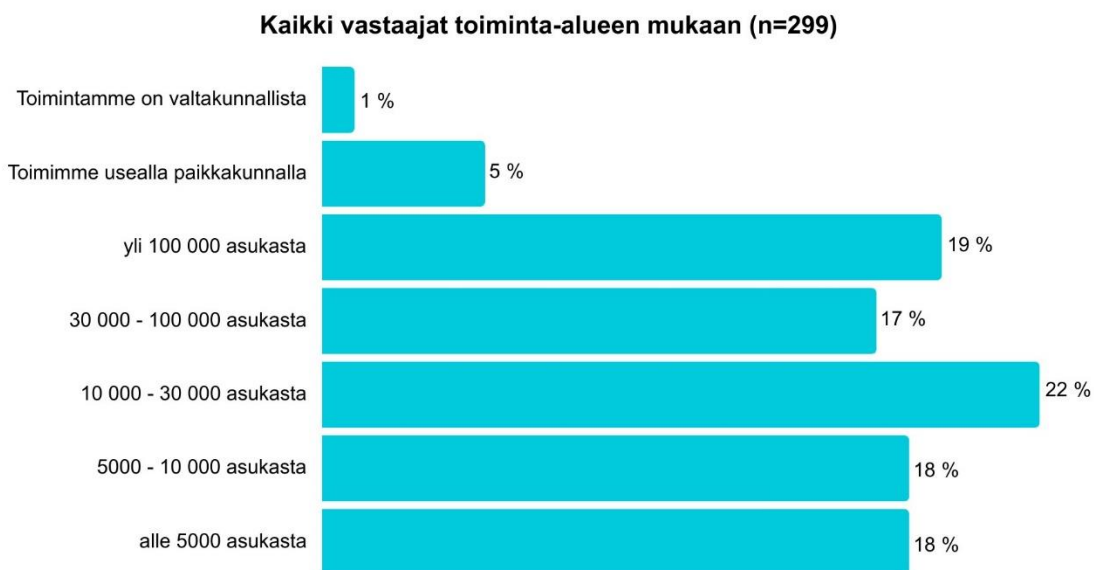
Kyselyyn vastasi 299 ruoka-aputoimijaa, joista 58 prosenttia edusti järjestöjä, säätiöitä ja yhdistyksiä, 20 prosenttia evankelisluterilaisia seurakuntia, 18 prosenttia muita seurakuntia sekä neljä prosenttia edusti ruoka-avun verkostoja, kattojärjestöjä, hävikkiterminaaleja ja kuntia. Vastaajista 52 prosenttia toimii ruoka-avussa vapaaehtoisena, 47 prosenttia palkattuna työntekijänä ja yksi prosentti työkoelussa, palkkatuella tai harjoittelussa. Osa ilmoitti toimivansa sekä vapaaehtoisena että palkattuna työntekijänä. Kyselyn vastausprosentti oli 29.

2.1 Vastaajat organisaatiotyyppin ja toiminta-alueen mukaan

Kuva 1. Kaikki vastaajat organisaatiotyyppin mukaan (n=299)

Kyselyyn vastasi 299 ruoka-aputoimijaa, jotka edustivat 169 eri järjestöä, yhdistystä tai säätiötä, 58 eri evankelisluterilaista seurakuntaa, 50 eri muuta seurakuntaa, viittä eri hävikkiterminaalia tai logistiikkakeskusta sekä viittä eri keskusjärjestöä, kuntaa tai verkostoa (Kuva 1).

Kuva 2. Kaikki vastaajat toiminta-alueen mukaan (n=299)

Vastaajat järjestävät ruoka-aputoimintaa niin pienillä, keskiuurilla kuin suurilla paikkakunnilla. Osa vastaajista toimii valtakunnallisesti (n=4) tai usealla paikkakunnalla (n=13). 282 vastaajaa toimii paikallisesti yhden kunnan alueella.

2.2 Ruoka-aputoiminnan kuvaus

Kyselyssä pyysimme vastaamaan, millaista ruoka-aputoimintaa organisaatio toteuttaa. Vastaajan oli mahdollista valita useampi vaihtoehto.

Vastaajien (n=299) ruoka-aputoiminta koostui pääasiassa ruokakassijakeluista (72 %) ja yhteisruokailuista (48 %). Kolmanneksi yleisintä oli vuonna 2023 käyttöön otettujen Aineellisen avun ESR+ -maksukorttien jakaminen (34 %). Lisäksi vastaajat jakoivat koulujen ylijäämäruokaa (21 %), muita lahjakortteja (18 %) sekä maksuosoituksia ja diakonia-avustuksia (12 %). Osa vastaajista piti hävikkikauppaa (6 %). Osalla vastaajista ei ollut omaa ruoka-aputoimintaa, vaan he tukevat muita ruoka-aputoimijoita mm. logistiikassa, oheistoiminnoissa, yhteistyössä ja toiminnan kehittämisessä (8 %). Muuta toimintaa oli kahdeksalla prosentilla vastaajista. Muuna toimintana oli kuvattu muun muassa vaatteiden ja hygieniatuotteiden jakoa sekä tapahtumien yhteydessä järjestettävää ilmaisruokailua.

Ruoka-apu on muutakin kuin ruokaa. 82 prosenttia vastaajista kertoi järjestävänsä ruoka-apun ohessa muuta toimintaa. 18 prosenttia ilmoitti, että toiminta keskittyy vain ruoka-aputoiminnan toteuttamiseen. Ruoka-apun lisäksi vastaajien (n=245) toimintaan kuuluvat mm. ajanvietto ja keskusteluapu (72 %), neuvonta ja ohjaus (63 %), hengellinen toiminta (47 %), ryhmätoiminta (37 %) sekä työllisyyttä edistävä toiminta (32 %). Ruoka-aputoiminnan ja sen verkostoyhteistyön kehittämistä ja kouluttamista on 17 prosentilla vastaajista. 10 prosenttia vastaajista kertoi, että ruoka-aputoiminnassa on mukana jalkautuvat sosiaali- ja terveystyöntekijät.

17 prosenttia vastaajista kertoi järjestävänsä muuta toimintaa kuin mitä vastausvaihtoehdoissa oli lueteltu. Vastaajat kertoivat jakavansa vaatteita, ylläpitävänsä kirpputoria tai kahvilaa sekä järjestävänsä suomen kielen kurssseja. Vastauksissa kerrottiin myös kohtaamisaikatoiminnasta sekä nuoris- ja päihdetyöstä.

2.3 Ruoka-avun seuranta

Kyselyssä kartoitimme, millaista seurantaa ruoka-aputoimijat tekevät toiminnastaan. Kysyimme, kerätäänkö ruoka-aputoiminnasta seurantatietoja ja pyysimme mahdollisuuksien mukaan kertomaan lukuja toiminnasta, kuten ruoka-apatapahtumien ja niihin osallistuneiden henkilöiden määriä. Kysymyksen tavoitteena oli saada luotua kuvaa ruoka-aputoiminnan laajuudesta valtakunnallisesti. Vastaajista 79 prosenttia kertoi keräävänsä seurantatietoja. Seurantaa ei tee 21 prosenttia vastaajista.

276 ruoka-aputoimijaa raportoi tarkemmin tilastojaan järjestetyistä tapahtumista ja niihin osallistuneista. Mikäli samasta organisaatioista oli tässä kysymyksessä useampi vastaaja, otettiin luvuista keskiarvo. Luvuissa ei ole mukana vastaajia, jotka ilmoittivat useamman organisaation yhteenlasketut luvut. Luvut ovat suuntaa antavia, sillä valtakunnallisia ruoka-avun seurantatietoja ei kerätä systemaattisesti. Ruoka-apu.fi:n tilannekatsaus on ainoa selvitys, joka tällä hetkellä kerää valtakunnallisesti tietoa ruoka-avun tilanteesta yli organisaatorajojen.

Kyselyyn vastanneet ruoka-aputoimijat (n=276) järjestivät vuonna 2023 yhteensä 27 680 ruoka-apatapahtumaa, joissa toteutui 2 429 434 asiakaskohtaamista. Vuoden 2023 aikana yksittäisellä kyselyyn vastanneella toimijalla oli noin 100 ruoka-apatapahtumaa.

Vastaajien antamien lukujen avulla voidaan arvioida suuntaa antavasti ruoka-aputoiminnan laajuutta Suomessa. Ruoka-aputoimintaa järjestetään pääsääntöisesti 11 kuukautena vuodessa, sillä toimijat pitävät usein kesällä taukoa toiminnasta tai toimintaa on kesän aikana vähemmän. Jakamalla vuoden 2023 asiakaskohtaamisten määrän (2 429 434) toimintakuukausilla (11), saadaan kuukausittaisten kohtaamisten määräksi 220 858. Kyselyyn vastanneiden (n=276) ruoka-aputoiminnassa kohdataan viikon aikana 55 214 ihmistä ja päivän aikana 11 043 ihmistä. Tämän laskentatavan mukaan ruoka-aputoimijat kohtaavat keskimäärin 40 ihmistä tapahtumassaan. Kyselyn vastausten (n=276) perusteella voidaan arvioida vastanneiden ruoka-aputoimijoiden järjestämään ruoka-apuun turvautuvan 60 735 eri ihmistä vuodessa.

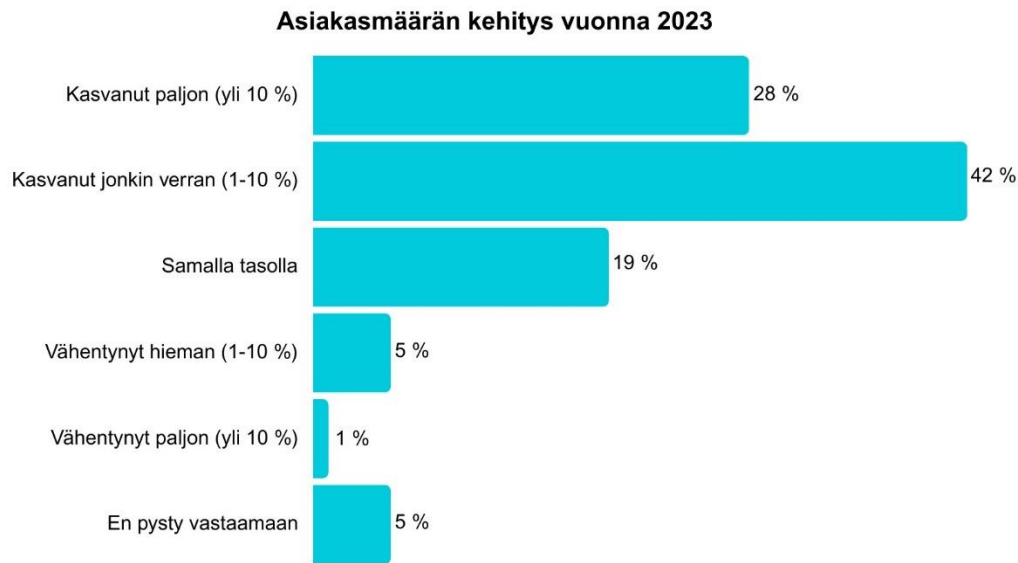
Kyselyyn vastanneiden ruoka-aputoimijoiden raportoimat kohtaamiskerrat tukevat aiempaa arviota, jonka mukaan ruoka-apuun turvautuu noin 200 000 ihmistä vuodessa (Laihiala & Nick 2020). Jos jaamme kyselyyn vastanneiden ruoka-apatapahtumissa kohdattujen ihmisten määrän (2 429 434) tällä arviolla, voidaan arvioida, että yksittäinen ihminen käyttää ruoka-apua keskimäärin 12 kertaa vuodessa eli noin kerran kuussa. Tämä on kuitenkin vain karkea arvio, sillä ruoka-avun tarve vaihtelee yksilöllisesti. On myös huomioitava, että ruoka-apu hyödyttää välillisesti myös perheitä ja läheisiä, joita ei lasketa asiakasmääriin.

3 Ruoka-avun asiakasmäärien kehitys

Kyselyssä pyysimme arvioimaan asiakasmäärän kehitystä vuonna 2023. Vastaajalla oli mahdollisuus tarkentaa vastaustaan avoimella vastauksella, jossa oli mahdollisuus kertoa asiakkaiden määrään liittyvistä huomioista ja niihin vaikuttavista tekijöistä.

3.1 Asiakasmäärän kehitys

Kyselyn mukaan asiakasmäärä on jatkanut kasvuaan myös vuonna 2023. Vastaajista (n=299) 70 prosenttia kertoi asiakasmääränsä kasvaneen vuonna 2023 (Kuva 3). Kolmasosa vastaajista kertoi asiakasmääränsä kasvaneen paljon, mikä tarkoittaa yli 10 prosentin kasvua. Suurin osa (42 %) vastaajista koki asiakasmääränsä kasvaneen jonkin verran. Samalla tasolla asiakasmäärä oli pysynyt viidenneksellä vastaajista. Vain 6 prosenttia vastaajista kertoi asiakasmääränsä vähentyneen vuonna 2023.

Kuva 3. Asiakasmäärän kehitys vuonna 2023

3.2 Asiakasmäärän kehitykseen liittyvät huomiot

Asiakasmäärän kehitykseen liittyviä huomioita ja niihin vaikuttavia tekijöitä kuvasi 192 vastaajaa avovastauksella. Sen taustalla vaikuttivat toimeentuloon liittyvät vaikeudet, kuten elinkustannusten nousu, työttömyys ja lomautukset. Osa toimijoista kertoi asiakasmääränsä vähentyneen, jonka taustalla oli toiminnan supistaminen tai työntekijävaihdokset. Osa taas kertoi toiminnan laajentumisen lisänneen asiakasmääriä. Toimintaa laajennettiin mm. koulujen ylijäämäruoan jaolla ja käynnistämällä toimintaa uusilla paikkakunnilla. Vastauksissa tuotiin esiin myös asiakaskunnan vakiintuneisuutta. Monessa vastauksessa todettiin, että jaettavan ruoan määrä pitää asiakasmäärät samalla tasolla, sillä mahdollisuutta laajentaa toimintaa ei ole.

Ruoka-apuun turvautumisen taustalla on monia eri syitä. Kyselyn vastauksissa korostui erityisesti toimeentulovaikeudet, työttömyys ja sosiaalipalveluiden tarve. Vastaajista moni kuvasi asiakkaidensa joutuvan tekemään valintoja esimerkiksi ruoan ja lääkkeiden ostamisen välillä. Vastauksissa nousi myös tilapäisten ja äkillisten elämäntilanteiden muutosten näkyvän ruoka-avun tarpeessa. Pitkittyneitä toimeentulovaikeuksia oli vastaajien mukaan monella ruoka-avun asiakkaalla. Vuonna 2023 erityisesti sähkön hinnannousu ja ruoan kallistuminen vaikuttivat ruoka-avun tarpeen kasvuun.

Avuntarve on lisääntynyt ravitsevaan ruokaan. Moni kertoo, että jos ruokaa ei saisi tältä, olisi valittava rahallisesti lääkkeitä. Rahaa ei ole sekä ruokaan ja lääkkeisiin.

Tällä hetkellä vaikuttaa, että sosiaalitoimen apu on vähentynyt, ruoka-avun tarvisijoita ohjataan enenevässä määrin seurakuntaan. Kaikenlaisten hintojen nousun ansiosta rahaa jää vähemmän käytettäväksi ruokaan. Esim. ylisuuret sähkölaskut rasittavat kovasti pienituloisten taloutta.

Alueellamme on paljon pitkäaikaistyöttömyyttä ja sairastavuus korkealla tasolla. Sähkölaskujen sekä kohonneiden elinkustannusten vuoksi, moni joutuu tinkimään ruuasta.

Asiakkaiden ongelmat ovat muuttuneet laajemmiksi- apua tarvittaisi useammalla "saralla"- paitsi taloudellisesti, myös palveluiden hakemisessa, käyttämisessä ja saamisessa on ongelmia, kun palvelut karkaavat isommille paikkakunnille, niiden hakeminen sähköistyy ja palvelut eivät toteudu esim. puuttuvien työvoimaresurssien vuoksi.

Usea vastaaja kuvasi asiakaskunnassaan tapahtuneen muutoksia. Pidempään ruoka-apuun turvautuneita oli jäänyt pois ja uusia tullut tilalle sekä tiettyjen asiakasryhmien kasvua havaittiin. Avun tarpeen kasvu näyttää kohdistuneen laajasti eri ikäluokkiin ja elämäntilanteisiin. Vastauksissa kuvattiin lapsiperheiden, nuorten ja maahanmuuttajien määrän kasvusta ruoka-avussa. Vuonna 2023 alkoivat Aineellisen avun hankkeet, joissa jaetaan 40 euron arvoisia ESR+ -maksukortteja osana liitännäistoimia. Osa vastaajista kertoi aineellisen avun maksukorttien jaon tuoneen uusia asiakkaita.

Asiakaskunnassa on lisääntynyt lapsiperheet huomattavasti. Avuntarvetta on siinä määrin enemmän, että ruokakasseja tullaan pyytämään enemmän myös jakopäivän ulkopuolisena aikana.

Nuorempi asiakaskunta on lisääntynyt, erot, työttömyys, lomautukset on tuonut lisää niitä, joiden tulot eivät riitä toimeentuloon.

Työikäisiä, pienituloisia eläkeläisiä, opiskelijoita, lapsiperheitä ja maahanmuuttajataustaisia näkyy entistä enemmän.

Ruoka-apua hakee sekä pitkän aikaa että tilapäisen kriisin vuoksi apua tarvitsevia. Uusia asiakkaita tulee, mutta poiskin jää jonkin verran.

Vastaajat kertoivat maksuttomiin ruokailuihin osallistuvien määrän kasvusta. Vastauksissa kuvattiin tarvetta kohtaamiselle ja yhteisöllisyydelle. Ruoka-aputoimijat ovat kertoneet myös lisänneensä yhteisöllisiä ruokailuita jaettavan ruoan määrän vähentymisen vuoksi.

Ruokakasseja meiltä hakee suunnilleen sama määrä kuin aikaisempinakin vuosina, siinä ei ole tapahtunut suurta muutosta. Yhteisöruokailun ja maksuttoman aamupalan kävijämäärät ovat nousseet.

Uusia ihmisiä on edelleen tullut ruokajakelun piiriin, mutta osa vanhoista asiakkaista on vähentänyt käyntikertoja ja pieni osa jäänyt kokonaan pois. Osaltaan tähän on vaikuttanut hävikkiruoan määrän väheneminen. Toisaalta ihmisten taloudellisen tilanteen kiristyminen ja nälkä kuuluu heidän puheissa ja näkyy siinä, että ihmiset tulevat mielellään syömään puuroa hillolla ja juomaan kahvia. Ja edelleen tullaan hakemaan ruoka-apua, vaikka tiedetään, että ruokamäärä on aikaisempaa pienempi.

Vastauksissa kuvattiin myös toiminnan haasteita. Jaettavan ruoan määrän vähäisyys ja epäsäännöllisyys on vaikuttanut siihen, ettei aina apu riitä kaikille osallistujille. Ruoka-aputoimijat kertovat tilanteiden, joissa ruokaa ei riitä kaikille, olevan yhä yleisempiä.

Kävijämäärä on ollut hienoisessa nousussa, samaan aikaan jaettavan ruuan määrä on ollut epätasaista, joskus ruokaa ei riitä kaikille halukkaille.

Ukrainalaisia sotapakolaisia on tullut paljon lisää. On entistä köyhempiä ihmisiä. Avuntarve kasvaa kovasti, mutta jaettavaa ei tule kauppoista tarpeeksi.

Samalla tasolla asiakasmääränsä arvioineet vastaajat kuvaavat asiakaskunnan vaihtuvuuden pitävän asiakasmäärät samalla tasolla. Vastauksissa tuotiin esiin vähentyneen jaettavan ruoan määrän vähentäneen asiakkaita. Asiakkaat eivät näe kannattavana tulla ruoka-aputapahtumaan, jos ei ole varmuutta riittääkö apua itselle. Usein välimatkat ovat pitkiä ja julkisen liikenteen lippujen maksut kalliita tai julkista liikennettä ei välttämättä ole lainkaan, mikä rajoittaa osallistumista ruoka-apuun. Osa ruoka-aputoimijoista on ottanut käyttöönsä esimerkiksi ajanvarausjärjestelmiä, leimakortteja ja vuoronumeroita, joilla pyritään varmistamaan ruoan riittävyys kaikille tarvitsijoille.

Kassien sisältö on vähentynyt, jolloin kauempaa ruokajakelupaikalle tulo ei ole kannattavaa. Lisäksi ruokakassit loppuvat 1–3 kertaa kuukaudessa, jolloin n. 10–30 henkilöä jää ilman ruokakassia.

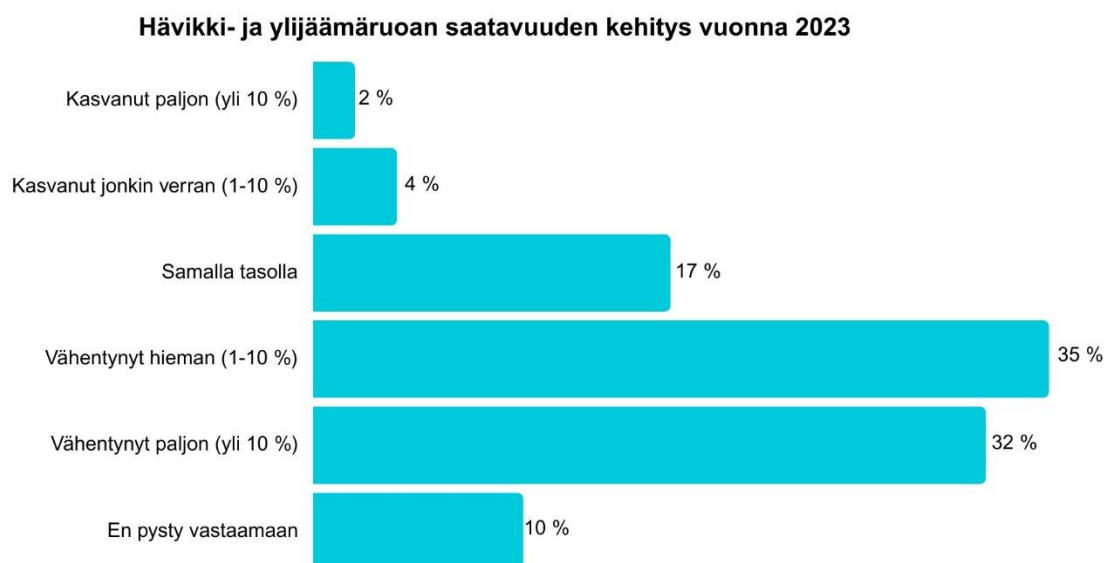
Avustusmäärät pysyvät päivätasolla suhteellisen samoina, koska avustuskapasiteettia määrittää käytössä olevat tilat. Toimimme ajanvarausjärjestelmän kautta. Uusia asiakkaita kuitenkin hakeutuu jatkuvasti avun piiriin ja tämä jonouttaa ajanvarausjärjestelmiämme ajoittain merkittävästi. Jonoja on kertynyt viimeisen parin vuoden ajan huomattavasti enemmän kuin aiempina vuosina.

Asiakasmäärän vähentymisen kerrottiin johtuvan toiminnassa tapahtuneissa muutoksissa. Myös jaettavan ruoan vähentyminen on vaikuttanut asiakasmäärien laskuun. Osa toimijoista pohtii toiminnan lopettamista, sillä jaettavaa ruokaa ei ole enää riittävästi.

4 Hävikki- ja ylijäämäruoan saatavuus

Vastaajia pyydettiin arvioimaan hävikki- ja ylijäämäruoan saatavuuden muutosta vuoden 2023 aikana. Vastaajilla oli mahdollisuus täydentää vastaustaan kertomalla tarkemmin jaettavan ruoan riittävyyteen liittyvistä huomioista.

4.1 Muutos hävikki- ja ylijäämäruoan saatavuudessa

Kuva 4. Hävikki- ja ylijäämäruoan saatavuuden kehitys vuonna 2023 (n =292)

Suurin osa vastaajista (67 %) kertoi hävikki- ja ylijäämäruoan saatavuuden vähentyneen hieman tai paljon vuonna 2023. Vastaajista 17 prosenttia ei kokenut hävikki- ja ylijäämäruoan saatavuudessa tapahtuneen muutosta. Kuusi prosenttia kertoi saatavuuden parantuneen hieman tai paljon. Vastaajista 10 prosenttia ei pystynyt vastaamaan kysymykseen. Syyinä tähän oli pääasiassa toiminnan aloittaminen vuonna 2023 tai ettei toiminnassa hyödynnetä hävikki- ja ylijäämäruokaa.

Aiemmissa tilannekatsauksissa on pyydetty arvioimaan tilannetta vertaamalla joko maaliskuuhun tai helmikuuhun tai maaliskuun tilannetta edellisvuoden syyskuuhun. Tämän takia tämän kyselyn tulokset eivät suoraan ole vertailukelpoisia aiempien tilannekatsausten kanssa, sillä vastaajia on pyydetty arvioimaan koko vuoden kehitystä. Ruoka-avussa jaettavan ruoan määrän vähentyminen on ollut pysyvä trendi kaikissa tilannekatsauksissa.

4.2 Hävikki- ja ylijäämäruoan saatavuuteen liittyvät huomiot

Vastaajista 166 kertoi avovastauksessa tarkemmin hävikki- ja ylijäämäruoan saatavuuteen ja riittävyyteen liittyvistä huomioistaan. Heistä 46 prosenttia kertoi vastauksessaan kaupoista saadun hävikin vähentyneen.

Ns. punalaputetut tuotteet joita kaupat myyvät iltaisin alennuksella ovat juuri niitä ruokia, jotka ennen lahjoitettiin ruoka-apuun. Tämä on laskenut yhdistykselle tulevaa ruoan hävikkiä.

Punalaputetut tuotteet ovat vähentyneet, koska ne myydään jo kaupoissa. Ruoan hinnannousu on vaikuttanut tähän selkeästi, että laputetut tuotteet kelpaavat nykyisin inflaation myötä kaikille ostajille. Lahjoitettujen tuotteiden määrät ovat laskeneet romahdusmaisesti. Kauppaketjujen hävikkien vähennysohjelmat, joita on kehitelty viime vuosina, ovat alkaneet toimia käytännössä ja kauppojen varastoihin ei jää ylijäämää. Tavarat liikkuvat päivittäin varastojen ja kauppojen välillä, joten varastojakaan ei kaupoilla enää juurikaan ole. Ns. virheellisten merkintöjen tuotteitakaan (väärää päiväyksiä, puuttuvia tuotetietoja) ei ole enää tarjolla.

Kouluista ja keskuskeittiöistä syömättä jäänyt ruoka on tullut vahvemmin osaksi ruoka-apua. Koulujen ylijäämäruokaa kertoi jakavansa 21 prosenttia kyselyyn vastanneista ruoka-aputoimijoista. Ravintolahvikin jako näkyi myös avovastauksissa, joissa kerrottiin koulujen ja keskuskeittiöiden ylijäämäruoan jaon täydentäneen tai jopa korvanneen kaupoilta saatua hävikkiä. Tämä vaikuttaa olevan kasvava suuntaus ruoka-avun kentällä.

Ilman koulujen hävikkiruokaa emme olisi pärjänneet, kauppojen hävikki vähentynyt huomattavasti.

On päiviä, ettei paikallisista kaupoista saa yhteensä kuin viisi leipää jaettavaksi. Tätä vähennystä on pyritty paikkaamaan jakamalla myymättä jäänyttä lounasruokaa.

Ruoka-avussa jaettava ruoka on yksipuolistunut kyselyn vastausten mukaan. Myös ruoan laadun heikkenemisestä kerrottiin. Vastaajat kertoivat myös saatavuuden vaihdelleen, jolloin toiminnan ennakointi on heikentynyt entisestään.

Ruokamäärä on vähentynyt eikä hävikkiruoka ole enää ravitsevaa. Jaettavana on enemmän herkuja tai hyvin yksipuolista ruokaa. Valmistettavaa ruokatarvikkeen määrä on koko ajan vähentynyt.

Kauppojen omat edulliset, myytävät hävikkierät ovat vähentäneet merkittävästi erityisesti hedelmä-vihannestuotteiden saatavuutta ruokajakoon. Näitä tuotteita saadaan tosi vähän verrattuna aiempaan. Leipomotuotteita saimme ennen tosi hyvin. Nyt ovat nekin hanat huomattavasti kiristyneet.

Määrä vähentynyt ja yksipuolistunut sekä saatavuus ei ennalta arvioitavissa määrässä ja sisällössä.

Ruoka-apu ei aina ole hävikki- ja ylijäämäruokaa, vaan osa ruoka-aputoimijoista ostaa itse jaettavaa ruokaa ja raaka-aineita toimintaansa. Vähentynyt hävikki- ja ylijäämäruoan määrä on voinut vaikuttaa siihen, että on siirrytty ostamaan ruokaa itse. Usein ruoka-aputoiminta, johon ostetaan itse raaka-aineet, painottuu yhteisöllisiin ruokailuihin, kuten aamupaloihin, lounaisiin ja välipaloihin.

Emme käytä ruokatapahtumissamme juurikaan hävikkiruokaa. Ostamme raaka-aineet kaupasta 30–60 % tarjouksella ja 'eilisen tähteet' -laarista.

Käytämme hävikkielintarvikkeita toimintaamme viikoittain ja viime vuoden aikana hävikkiruokaa oli tarjolla huomattavasti vähemmän kuin aiemmin. Pystymme hävikkiruusta hyödyntämään lähinnä vihannekset, maitotuotteet ja lihatuotteet. Lihatuotteista erityisesti broileri, jauheliha ja kala on vähentynyt merkittävästi. Tästä syystä joudumme tekemään itse elintarvikehankintoja suuremmalla rahalla kuin aiempina vuosina, joka taas hankaloittaa taloustilannetta.

Osa kuvaa myös tilannetta niin, että ruoka-avun tarve on kasvanut, mutta jaettavan määrä on pysynyt samana. Tämä voi vaikuttaa siltä, että hävikin määrä olisi vähentynyt.

Käsityksemme mukaan hävikkiruoan määrä on pysynyt suurin piirtein samana, mutta hakijoiden määrä on lisääntynyt. Tämä on haaste ruoan riittävyyden kannalta. Lahjoitusten määrä suoraan meille on nykyään olematon, kun näitä aiemmin on tullut edes jonkin verran vuoden aikana.

Hävikkiä on myös tullut osalle enemmän jaettavaksi mm. uusien lahjoittajien avulla. Uusien lahjoittajien löytäminen vaatii aktiivista yhteydenpitoa alueen yrityksiin, ravintoloihin ja kuntiin. Uusi jätelaki on voinut vaikuttaa organisaatioiden lahjoitusten lisääntymiseen.

Uusia kauppia on tullut hakulistalle

Ylijäämäruoan tarpeen määrä kasvaa koko ajan. Eli pyrimme aktiivisesti löytämään uusia lahjoittajia.

Hävikin lisäys liittyy meillä lounashävikin vastaanoton kasvuun. Lounashävikkiä otettiin vastaan n. 65 000 kg vuoden 2023 aikana.

5 Ruoka-avun henkilöresurssit

Ruoka-aputoiminnan henkilöresursseja selvitettiin kyselyssä pyytämällä vastaajia kertomaan kuinka monta vapaaehtoista ja palkattua työntekijää toimintaa järjesti vuonna 2023. Kysyimme myös, kuinka monta työntekijää oli palkkatuettuja, työkokeilun tai kuntouttavan työtoiminnan asiakkuuksien kautta mukana toiminnassa. Vastaajista 260 vastasi kysymykseen ruoka-avun henkilöresursseista. Vastanneiden (n=260) ruoka-aputoimintaa toteutti vuoden 2023 aikana yhteensä 8003 vapaaehtoista, 531 palkattua työntekijää sekä 638 palkkatuella tai työkokeilussa tai kuntouttavassa työtoiminnassa.

97 vastaajaa tarkensi vastaustaan avovastauksella. Avovastauksissa korostui vapaaehtoistoiminnan merkitys ruoka-aputoiminnan järjestämisessä. Suurin osa vastaajista kertoi ruoka-aputoimintansa toteutuvan täysin vapaaehtoisvoimin. Vapaaehtoistyön rooli ruoka-avun toteutuksessa on merkittävä. Ilman vapaaehtoisia ei välttämättä olisi ruoka-aputoimintaa tässä laajuudessa, mitä Suomessa tällä hetkellä on. Tarve uusille vapaaehtoisille korostui vastauksissa.

Ei ole varaa palkata työntekijöitä. Vapaaehtoisvoimin toimitaan.

Ruoan kuljetukseen tarvittaisiin lisää vapaaehtoisia, vapaaehtoiset ikäihmisiä.

Osalla ruoka-aputoimijoista on palkattuja työntekijöitä, joiden tehtävänä on organisoida toimintaa ja vastata hallinnollisista asioista. Myös hankerahoituksella on saatu palkattua työntekijöitä mm. koordinoimaan toimintaa tai toteuttamaan osallistavaa toimintaa.

Palkatut työntekijät tekevät ruoka-aputyötä omaan tehtäväänsä kuuluvana toimintana, ei erillisenä.

Ruoka-apuun ollut 2 hanketta, joiden työntekijät ovat voineet antaa työpanosta ruoka-aputoimintaan ja sen kehittämiseen.

Kyselyssä nousi esiin palkkatukiudistuksen vaikutukset ruoka-aputoiminnan järjestämiseen. Vastauksissa korostui työllistettyjen positiiviset kokemukset ruoka-aputyöstä. Toisaalta osa vastaajista kuvasi haasteita työllistämiseksi. Työllistettäviä on ollut vaikea tavoittaa, kunnan rahoitus on sidoksissa työllistämiseen sekä järjestöillä ja yhdistyksillä on taloudellisia haasteita järjestää palkkatukitoimintaa.

Yhteistyö kuntouttavan työtoiminnan kanssa toimii hyvin. Yhdistys pystyy työllistämään kuntouttavan työtoiminnan ja työkokeilun ihmisiä mielestämme kiitettävästi. Tuntuvat viihtyvän toiminnassa mukana.

Palkkatukitoimintaa oli vielä 2023 mutta se on niin kankea järjestelmä, että enää meillä ei taloudellisesti ole mahdollista ottaa palkkatuella ihmisiä. Tällä hetkellä hävikkiruoka toimintaa tehdään täysin vapaaehtoisvoimin.

6 Yhteistyö ruoka-aputoiminnassa

Ruoka-aputoimijat tekevät laajasti yhteistyötä. Kysyimme, keiden kanssa yhteistyötä tehdään. Vastajailla oli mahdollisuus valita useampi vaihtoehto. Vastaajista 291 kertoi tekevänsä yhteistyötä. Vain kahdeksan vastaajaa ilmoitti, etteivät tee yhteistyötä.

Lahjoittajien kanssa tehtiin eniten yhteistyötä (n=180). Seuraavaksi eniten yhteistyötä tehtiin evankelisluterilaisten seurakuntien (n=133), kunnan tai kaupungin (n=125), ruoka-aputoimijoiden paikallisen verkoston (n=106) ja muiden yksittäisten ruoka-aputoimijoiden (n=104) kanssa. Vuonna 2023 yhteistyö vahvistui kuntien ja kaupunkien kanssa.

Viidesosa vastaajista tekee yhteistyötä ruoka-aputoimijoiden alueellisen verkoston kanssa. Alueellisella verkostolla tarkoitetaan tässä tilanteessa maakunnan tai hyvinvointialueen laajuista verkostoa. 22 prosenttia kertoi tekevänsä yhteistyötä valtakunnallisesti. Hävikkiterminaalin kanssa yhteistyötä tekee 20 prosenttia vastaajista. Kolmasosa tekee yhteistyötä hyvinvointialueen kanssa. 26 prosenttia kertoi tekevänsä yhteistyötä muiden seurakuntien kanssa kuin evankelisluterilaisen seurakuntien.

Muiden kuin ruoka-aputoimintaa toteuttavien toimijoiden kanssa yhteistyötä on 31 prosentilla vastaajista.

154 vastaajaa kuvasi avovastauksella tarkemmin tekemäänsä yhteistyötä. Yhteistyö sisältää muun muassa erilaisia tapaamisia, yhteisiä koulutuksia ja yhdessä toteutettuja tapahtumia. Osa ruoka-aputoimijoista järjestää ruoka-avun yhteistyössä paikkakunnan toimijoiden kesken tai vuorottelevat jakoviikkoja. Yhteistyössä yleistä on myös jakaa jaettavia elintarvikkeita muiden toimijoiden kesken, jos omassa toiminnassa ei saada jaettua. Avovastauksissa korostui myös logistinen yhteistyö hävikkitermiinaalien ja muiden toimijoiden kesken.

Yhteistyöverkoston kautta saadaan jaettavaa ruokaa, mainontaa, järjestetty yhteisiä tapahtumia/infoja ja pieniä tukia toiminnan mahdollistamiseksi. Eri paikkakunnilla yhteistyö näkyy eri lailla.

Paikalliset yhdistyksemme jakaa ruokaa toisilleen, mikäli tulee joillekin iso määrä jotain niin tasaamme sillä lailla.

Yhteistyötä on myös ruoka-avussa asioivien palveluohjaus. Ruoka-aputoimijoiden välinen yhteistyö mahdollistaa tiedottamisen toisten toiminnoista esim. vertaisryhmistä ja retkistä. Yhteistyön avulla pystytään ohjaamaan myös ruoka-avun tarvitsijoita toisten toimintaan, mikäli omassa toiminnassa jaettavaa ei riitä kaikille.

Opastetaan kävijöitä tarvittaessa palveluihin esim. luterilaisen kirkon diakoniataloukseen, sosiaalitoimeen, terveystaloukseen, mielenterveyspalveluihin.

On sovittu paikallisten toimijoiden kanssa lahjoitusruuan hakupäivistä ja kaupoista. Sosiaalityö lähettää asiakkaita ja päin vastoin. Lahjoittajien kanssa on sovittu hakupäivät ja lahjoitusten sisällöistä

Valtionavustuksen siirtyminen kunnille ja hyvinvointialueille koordinoitavaksi näkyy myös yhteistyön kuvauksessa. Vuonna 2023 yhteistyö on liittynyt hankevalmisteluun, sillä valtionavustushankkeet käynnistyivät hyvinvointialueilla ja kunnissa vuonna 2024. Vastauksissa mainittiin kunnan tarjoavan tilat toiminnalle tai toimijan vuokraavan tilat kunnalta. Kunta rahoittaa myös ruoka-aputoimintaa erilaisin toiminta- ja järjestöavustuksin.

Teemme yhteistyötä eri järjestöjen kanssa ruoka-avun saamiseksi ja ruoan jakamiseksi tarvitsijoille. Saamme tilat ja tukea kunnalta.

Yhteistyötä eniten kaupungin kanssa: yhteiskoulun keittiöltä ja yhdestä päiväkodista ylijäämäruokaa. Lisäksi toimitamme ruokakasseja kotipalvelun asiakkaille kotipalvelun pyynnöstä.

7 Ajankohtaiset huomiot

Pyysimme kyselyn lopuksi vastaajia kertomaan muita ajankohtaisia huomioita ruoka-aputoimintaan liittyen. Ajankohtaisista huomioista kertoi 164 vastaajaa. Vastauksissa korostui erityisesti huoli sosiaaliturvavaleikkausten vaikutuksista ruoka-avun asiakkaisiin. Sosiaaliturvavaleikkauksiin tehdyt muutokset tulivat voimaan 1.4.2024, jonka takia kyselyn vastauksissa ei vielä näkynyt niiden suoraa vaikutuksia ruoka-avun tarpeeseen.

Lapsiperheiden avuntarve on selvästi lisääntynyt entisestään. Elämme nyt taitekohtaa, jossa lakiuudistuksien vaikutus tullaan näkemään tulevaisuudessa voimakkaasti.

Ruoka-avun tarve tulee kasvamaan Suomen hallituksen suunnitteleminen leikkausten vuoksi. Leikkaukset kohdentuvat merkittävästi maamme vähävaraisiin ja lapsiperheisiin.

Ruoka-apua tarvitaan. Hallituksen linjaukset näkyvät köyhien ihmisten arjessa jo nyt ja tilanne näyttää vaikeutuvan, kun 1.4 leikkaukset tulevat voimaan.

Avuntarvitsijoiden määrä kasvaa koko ajan, mutta ruoan määrä jatkaa laskuaan. [Kau-pungin nimi] ei ruoka tule riittämään. Meillä ei ole ruokatehtaita, joista hakea ja uusien yhteistyökumppaneiden saaminen mukaan lahjoittajiksi on todella vaikeaa. Tämä hirt-tää ja on todella surullista. Hallituksen leikkaukset osuvat juuri meidän asiakaskun-taan ja yhteiskuntamme tulee kokemaan hurjan näyn. Jos ruokajonoista on joskus ha-luttu eroon, nyt se ei tule tapahtumaan, vaan päinvastoin...

Vastaajat kertovat myös asiakkaidensa tilanteista, joissa toivottomuus on noussut vahvasti pintaan. On tilanteita, joissa lääkäriin on haastava päästä tai rahat eivät riitä tarvittavien lääkkeiden ostoon. Vastaajat näkevät avuntarpeen vain kasvavan tulevaisuudessa. Vastauksissa kerrottiin myös pienitu-loisten työssäkäyvien osuuden kasvaneen ruoka-avussa. Ruoka-apuun turvautuvien joukossa epävarmuus tulevaisuudesta ja toivottomuus on lisääntynyt kyselyn mukaan.

Asiakkaat ovat huolissaan taloudestaan ja turvallisuudestaan. Lääkäriin on vaikea päästä, kun haja-asutusalue ja taksia vaikea saada - tämä tulee johtamaan terveyden-tilan heikkenemiseen ja monenlaisen avun tarpeeseen.

Asiakkaiden kasvava toivottomuus sosiaaliturvan leikkausten vuoksi. Pelko ja huoli tu-levaisuudesta. Monet asiakkaat elävät jo nyt ns. kädestä suuhun, ja leikkaukset tekevät tilanteista entistä mahdollottomampia.

Ihmiset ovat huolissaan tulevaisuudesta, epävarmuutta, pelkoa

Ihmisillä on suuri hätä tällä hetkellä selviytymisestäään hallituksen leikkauksien alla. Se näky monin tavoin meillä ruokajakopäivinä. Ärtymyksenä, aggressiivisena käytöksenä ja kuuluu ihmisten puheissa

Kaiken kaikkiaan avun tarve on lisääntynyt runsaasti ja ikähaitari isontunut paljon ih-misillä on vähemmän rahaa tänä päivänä käytössä.

Ruokaa hakee jopa sellaiset henkilöt, jotka ovat töissä pienipalkkaisella alalla, kun raha ei riitä elämiseen.

Vastauksissa kerrottiin kokemuksista Aineellisen avun hankkeissa jaettujen ESR+ -maksukorteista. Ky-selyn mukaan ESR+ -maksukortit ovat tulleet tarpeeseen, ja niitä voitaisiin jakaa enemmänkin. Kuten aiemmissa vastauksissa asiakasmäärän kehitykseen, ESR+ -maksukorttien avulla on tavoitettu uusia asiakasryhmiä.

Ruoka-avun piiriin tulee uusia asiakkaita päivittäin, samalla vanhoja asiakkaita on pois-tunut. Toisaalta voisi iloita jokaisesta poistuneesta asiakkaasta, mutta toisaalta on epä-varmuus, että kokeeko hän jäävänä apua vaille, minkä takia ei enää vaivaudu paikalle.

Tänä vuonna ollaan joka kuukausi jaettu alle 2000 kassia. ESR+ lahjakortit ovat tuoneet asiakkaille helpotusta, koska niillä pystyy hankkimaan hygieniatarvikkeita ja lihatuotteita, joita ruoka-avusta ei saa.

Meillä alkoi eu-korttien jakaminen joulukuussa, ja korttien tarve on ollut valtaisa. Väähävaraisten tilanne hankaloituu koko ajan entisestään ja korteille olisi enemmän tarvetta kuin mitä niitä on jakaa. Erityisesti tarvetta on lisännyt ukrainalaisten tilanne ja avun tarve. Yleisesti ruoka-apu on alueellamme vähentynyt, hävikkiruuan määrä on vähentynyt ja tarve kasvanut. Tämä lienee valitettava valtakunnallinen ongelma ja näytetään samana jo useamman vuoden putkeen.

Ruoka-aputoiminnan osallisuutta ja yhteisöllisyyttä vahvistavan toiminnan merkitystä korostettiin vastauksissa. Ruoka-aputoimintaa kuvattiin tärkeänä kohtaamispaikkana. Vastauksissa kerrottiin, että osallistujamäärät eri toiminnoissa ovat kasvaneet. Ruoka-avussa se heijastuu erityisesti yhteisöllisten ruokailuiden, kuten aamiaisten ja lounaiden, kasvaneina kävijämäärinä.

Ruoka-aputoiminta on arvokasta etsivää toimintaa, tavoitetaan apua eniten tarvitsevat. Yhteisruokailut kokoavat yksinäisiä ihmisiä yhteen, lisää yhteisöllisyyttä paikkakunnallamme. Ruoka-aputoimintaan osallistuminen koetaan mielekkäänä vapaaehtoistoimintana.

Ruoka-apu on monille välttämätön apu arjesta selviämiseksi. Aineellista apua tarvitaan, mutta ruokakassin, puurolautasen ja kahvikupin lisäksi monet yksinäiset ihmiset hyötyvät kohtaamispaikasta.

Ruokajaoille on todellinen tarve. Samalla ihmisten kohtaamisille, kun yksinäisyys on todellinen ongelma. Sillä ruokajako siten, että samalla yhteinen aamupala meillä ja paikka kohdata muita ja saada myös ohjausta ja opastusta samalla, on hyvä yhdistelmä. Tällainen toiminta seurakunnassa on matalan kynnyksen toimintaa ja kaikenikäisiä kokoavaa.

Meillä ylijäämää jaetaan yhteisöllisen ruokailun yhteydessä. Ruoka-avun jakamisen ohella korostuu kohtaaminen, palveluohjaus ja yhteisöllisyys.

Ruoka-aputoimijoiden pienet resurssit ja taloudellinen epävarmuus nostettiin vastauksissa esille. Ruoka-aputoiminnan rahoituksessa hankkeiden osuus on kasvanut, mikä näkyy rahoituksen lyhytaikaisuutena. Vuonna 2023 Sosiaali- ja terveysministeriön myöntämä valtionavustus siirtyi hyvinvointialueiden ja kuntien koordinoimaksi. Valtionavustushankkeet käynnistyivät 2024. Tämä näkyi myös vastauksissa, joissa kaivattiin selkeyttä kuntien ja hyvinvointialueiden vastuisiin ruoka-avussa. On myös hyvä huomioida, että osa ruoka-aputoimijoista ei hae ulkopuolista rahoitusta toimintaansa.

Ruoka-aputoiminnan tukemiseen liittyvät roolit ovat epäselviä. Kunnat ja hyvinvointialueet eivät kumpikaan näe toimijoiden tukemista omana tehtävänä. STM:n rahoitukseen liittyvän uudistuksen myötä saadaan toivottavasti selkeyttä ja jatkuvuutta toiminta- ja rahoitusmalleihin, jolloin yhteistyötä ja yhteistä toimintaa voitaisiin oikeasti kehittää. Haasteena on järjestötoimijoiden pienet resurssit ja taloudellinen epävarmuus, samoin kuntien ja hyvinvointialueiden säästöpainet.

Tarve kasvanut, erilaisten hankkeiden määrä kasvanut, pysyvä rahoitus tiukentunut.

Suurin haaste on elintarvikkeiden hankinta ruoka-apua tarvitseville. Myös jatkuva vuosittainen avustusten haku on haasteellista. Olisi hienoa, jos ruoka-aputyölle voitaisiin myöntää avustus, jolla turvataan toimintaedellytykset useammaksi vuodeksi kerrallaan.

Tarve on suuri ja pahenee koko ajan. Ruuan hinta on ikävästi noussut. Yhdistys alkaa olla toimintakyvyn äärirajoilla koska avustusta ei saa mistään. Nälkäiset ja lapset ja nuoret ovat keskellämme (2000 henk joka viikko) ja vaikea olla ruokkimatta. Hävikki-ruoka olisi ja on iso apu. Samoin taloudellinen tuki esim jääkaappien ja pakastinten hankintaan. Tappiollinen vuosi jo toista kertaa peräkkäin kertoo siitä, että emme pitkään pysty tätä tekemään.

Mikäli avustukset vähentyvät ruoka-aputoiminta tulee heikkenemään tai päättyy kokonaan. Erityisesti kauppojen lahjoittamien tuotteiden jako tod. näk. loppuu. Mikäli emme saa palkkatukihenkilöitä, resurssit ei riitä ylläpitämään nykyistä toimintaa. Ruoka-avun tarve kasvaa koko ajan. Paikallisen yhteistyön tiivistäminen on tärkeää.

Ilman vapaaehtoisten sitoutunutta toimintaa ei toiminta voi jatkua

Ajankohtaisissa huomioissa pohdittiin myös ruoka-aputoiminnan tulevaisuutta ja roolia yhteiskunnassa. Ruoka-aputoiminnan kuvattiin olevan murroksessa, jossa tällä hetkellä parhaan mukaan yrittään vähenevillä resursseilla vastata kasvavaan avuntarpeeseen.

Onhan tämä vähän toivottoman tuntuista työtä välillä. Eikö meillä olekaan hyvinvointivaltiota enää, kun ihmisten pitää hakea ruokansa ruokajakelusta? Ja aivan tavalliset eläkeläiset, sairaseläkeläiset, työkyvyttömyyseläkeläiset, monilapsiset perheet, työttömät, päätöksiä odottelevat sairaat jne.

Mutu-tuntumana ja hallitusten säästötoimia seuranneena näen, että ruoka-avun tarve tulee lisääntymään. Hävikkiruoan määrä taas pienenee monella paikkakunnalla. Samalla moni ajattelee, että seurakuntien pitäisi aina auttaa, vaikka seurakuntienkin varat ovat vähenemässä päin. Yhtälö on siis vaikea. Vaikka diakoniatyöntekijänä on hienoa, että voimme jakaa ruokakasseja ja sitä kautta auttaa kanssaihmiä, toivoisin ennen kaikkea, että ruoka-apua ei tarvittaisi ollenkaan nykypäivän Suomessa.

Pelkkä ruoan jakaminen ei auta pitkässä juoksussa ihmisiä. Tarvitaan isompaa elämänhallinnan kartoitusta

Avun tarve kasvaa, toiminnan laajuutta nykytilanteessa on vaikea kasvattaa. Sosiaalitoimen ulkoistaminen kolmannelle sektorille ei ole viisasta sosiaalipolitiikkaa.

8 Yhteenveto

Ruoka-avun tilannekatsaukset kokoavat vuosittain sähköisen kyselyn avulla ajankohtaista tietoa ruoka-avun kentältä. Tilannekatsauksia on koottu vuodesta 2020 lähtien, ja tämä on viides julkaistu katsaus ruoka-avun kentälle. Kyselyyn vastasi huhtikuussa 2024 yhteensä 299 Ruoka-apu.fi -verkko-palveluun rekisteröitynyttä ruoka-aputoimijaa. Ruoka-aputoimijoita on arvioitu olevan noin 1000, joten tilannekatsauksen vastaukset kuvaavat noin kolmasosaa ruoka-apukentästä. Selvitystä ei voi kuitenkaan yleistää koskemaan koko suomalaista ruoka-apukenttää, mutta se muodostaa näytteen ruoka-avun tilanteesta.

Vuonna 2023 ruoka-apukentällä näkyivät edelleen elinkustannusten nousun vaikutukset ihmisten arkeen. 70 prosenttia vastaajista (n=299) kertoi asiakasmääriensä kasvaneen vuoden aikana. Erityisesti ruoka-avun tarpeen kasvua kerrottiin tapahtuneen lapsiperheillä, maahanmuuttajilla ja työssäkäyvillä aikuisilla. Ruoka-apuun turvautumisen taustalla vaikuttavat erilaiset toimeentulovaikkeudet, sairastumiset, työttömyys ja lomautukset sekä perhetilanteiden muutokset.

Samanaikaisesti asiakasmäärien kasvaessa, on hävikki- ja ylijäämäruoan saatavuus heikentynyt. 67 prosenttia vastaajista (n =292) kertoi jaettavan ruoan vähentyneen vuoden aikana. Kaupoista saatavan hävikin vähentymistä on onnistuttu osittain paikkaamaan koulujen, keskuskeittiöiden ja muiden ravintoloiden ylijäämäruoan jakamisella. Koulujen ylijäämäruokaa jakoi 21 prosenttia vastaajista. Ruoka-avussa on havaittavissa jaettavan ruoan yksipuolistumista ja riittämättömyyttä kaikille avuntarvitsijoille. Useamman vuoden jatkunut trendi, jossa asiakasmäärät kasvavat ja jaettavan ruoan määrä vähentyy, näyttää tilannekatsauksen perusteella jatkuvan.

Kyselyyn vastanneet ruoka-aputoimijat järjestivät vuoden 2023 aikana yhteensä 27 680 ruoka-aputahtumaa, joissa toteutui yli kaksi miljoonaa asiakaskohtaamista. Tilannekatsauksen lukujen perusteella voidaan arvioida, että noin 60 735 eri ihmistä osallistui ruoka-aputoimintaan. Koko maassa ruoka-apuun arvioidaan turvautuvan noin 200 000 ihmistä vuodessa, ja tilannekatsaus vahvistaa tämän arvion. Tulevaisuudessa on tärkeää saada tarkempaa tietoa ruoka-avusta ja ruoka-apuun turvautuvien ihmisten tilanteista. Ruoka-apu on tarkoitettu väliaikaiseksi avuksi, mutta osalle siitä on muodostunut pitkäaikainen tukimuoto.

Lähteet

Laihiala, T. & Nick, R. (2020). *Koronakriisin vaikutukset ruoka-apuun keväällä 2020*. Selvitys. Kirkkopalvelut.